

Başkanlık rejimi altında sermaye birikimi ve dış politika

Eski Yunan mitolojisinde, ilahlar kimi yok etmek isterlerse onu önce delirtirlerdi. İstanbul Kanalı gibisinden çılgın projelerden belki de Kuzey Kıbrıs'ı, Irak ve Suriye'nin kuzey kesimlerini yutma, hatta Azerbaycan'la bir biçimde bütünleşme emellerine kadar varan planların peşine düşmeye iten ve akli başında diplomatların, zeki ekonomistlerin ve geleceği gören çevrecilerin neredeyse "delilik" gibi gördükleri uygulamalara yönelen Türkiyeli yöneticileri bu hale sürükleyen ilahlar da kapitalizmin o yüce tanrıları.

Yirmi yıllık iktidarı boyunca yığınları arkasından sürükleyen ve bunu her aşamada doğrultu değişikliği yapma ve yaptırma becerisiyle başaran Erdoğan'ın "pragmatist" bir lider olduğu söylenir. Pragmatizm, kişinin koşullara uyarlanabilme yeteneğinin ölçüsüdür. Ama Erdoğan'ın bugüne kadarki asıl becerisi onun "oportünizmde" yatıyor; yani koşullardan yararlanarak, hatta o koşulları zorlayarak hedefine ulaşabilmek fırsatçılığında. Bir anlamda onun destekçileri, liderlerinin tarihi yaptığının inanıyorlar. Onu "reis" konumuna yükseltenin sadece onun kişisel becerileri değil, aslında tarihin nesnel koşulları olduğunu pek düşünmeden. Şimdi ise önderlerinin tarihin koşulları karşısında nasıl ayakta kalmaya çabaladığını, "üzerlerine ölü toprağı serpilmiş" salonlarda sessizce, muhtemelen endişeyle izliyorlar.

Kuşkusuz bireylerin tarihin akışı üzerinde etkileri vardır, ama her zaman belirli koşullar altında ve o koşulların sınırları dahilinde, belki de o sınırlarla çarpışarak. Belirli bir liderin ortaya çıkması tarih açısından bir rastlantıdır; ama tarihin, belirli dönemlerde önemli bir lider çıkarması bir zorunluluğun ürünüdür.

"Şöyle şöyle bir adamın ve tam da o adamın, belli bir zamanda, belli bir ülkede ortaya çıkışı, kuşkusuz yalnızca bir şanstır. Ama o eğer ortadan kaldırılırsa, ikame edilmesi gereği ortaya çıkar ve bu ikame, iyi ya da kötü, ama uzun

zamanda bulunur. Napolyon'u, işte tam da o Korsikalıyı, bizzat kendi savaşlarıyla tükenen Fransa Cumhuriyetinin askeri diktatör olarak gereksinmesi rastlantıydı; ama ortada bir Napolyon olmasaydı, onun yerini birinin dolduracak olduğunu, gerek duyulduğu zaman birinin mutlaka bulunduğu olgusu kanıtlamaktadır: Sezar, Augustus, Cromwell, vb.” (Marks-Engels, Seçme Yazışmalar 2, Sol Yayınları, 1996).

Erdoğan'ı yirmi yıldan beri Türkiye'nin lideri yapan tarihin bir rastlantısıydı, ama eğer o olmasaydı ülkenin yaşamakta olduğu süreç mutlaka onun bugüne kadar üstlendiği işlevleri yerine getirecek bir başka lideri ön plana çıkaracak, ileri iletecek, bir süre baş tacı yapacaktı. Yarı parlamenter (yarı Bonapartist) bir rejimle küreselleşme döneminde kendini ayakta tutmaya çalışan Türkiye kapitalizmi, 2008 dünya krizinin ardından neoliberal politikaları başta emekçi yığınlar olmak üzere halkın her kesimden gelecek muhalefetine rağmen uygulayabilmek için bir Bonapart'a ihtiyaç duyuyordu ve bu göreve Erdoğan talip oldu.

Sermaye için taze güç

Bu andan itibaren de Türkiye'nin dış politikasında izlediği virajları, küresel neoliberal dönemde Türkiye'deki sermaye birikimi süreçlerinin gereklerine bağlı ve ona paralel olarak dönemlere ayırarak izlemek gerekiyor. AKP 2002'de iktidar olduğu dönemde, 2001 krizinin Türkiye'deki etkileri, özellikle bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yeniden yapılanma sayesinde atlatılmış durumdaydı. 1994 krizi sonrasında Tansu Çiller hükümetince devlet garantisi altına alınmış olan 70'i aşkın banka tasfiye oldu; bu bankalar batan Tasarruf ve Mevduat Sigorta Fonu'na (TMSF) devredildiler. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu özerkleştirildi, riskleri sınırlayan kurallar kondu. Merkez Bankası yasası yenilendi, bağımsızlaştırıldı ve esas görevi fiyat istikrarının sağlanması olarak belirlendi. Kamuda şeffaflığın sağlanmasına yönelik önlemler alındı ve özelleştirmelerin kararlılıkla uygulanacağı belirtildi. IMF uzmanlarıyla birlikte hazırlanan "istikrar programı" da 2002 başından itibaren murislerinden devralarak uygulamaya devam etti..

Kasım 2002’de düzenlenen erken seçimlerde AKP %34 oyla iktidara geldiğinde ekonomik dengelerde belirli bir istikrar sağlanmıştı. Ama dünya konjonktüründe de bir değişim yaşanmaktaydı. Küreselleşmenin getirdiği sermaye hareketliliği, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki kâr oranlarının düşme eğilimi karşısında, sermayenin ucuz emek cennetleri olarak kabul edilen ve sendikalaşma oranları düşük ve iş güvenliğinin son derece yetersiz olduğu ülkelere akmaya başlamıştı. Bu doğrudan dış yatırımlar sayesinde “az gelişmiş” olarak kabul edilen ülkelerin dünya ihracatı içindeki payları hızla artmaya başlayacak ve Türkiye de bundan kendi payına düşeni alacaktı.

Bu noktadan itibaren AKP yönetimi altındaki Türkiye’de sermaye birikimi süreci tümüyle dışardan gelecek sermaye ve yatırımlar eksenini üzerinden gelişmeye başladı. 2008 dünya krizine kadar süren bu dönemde ülkeye 62,5 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım sermayesi girdi ve ortalama %7,1 gibi bir büyüme oranı gerçekleştirildi. Bu yolla önemli miktarlarda sermaye yatırımı ve kredi imkanları elde eden Anadolu burjuvazisi, kurulan yeni organize sanayi bölgelerinde gerçekleştirdiği imalat sayesinde ihracatın 2002-2008 arasında toplam yaklaşık yarım trilyon dolar düzeyine ulaşmasında etkili oldu. Bu gelişme toplam dış borcun da azalmasına ve bunun GSYH’ye oranının %38,2’ye (2008) kadar inmesine, yani Maastricht Kriteri olarak bilinen %60 oranının epeyce altında kalmasına yardım etti.

Bu ekonomik verilerin zemininde hareket eden AKP hükümetlerinin dış politikası bir yandan Avrupa Birliği’ne entegrasyon görüşmelerini sürdürmek, öte yandan da ABD’nin Büyük Ortadoğu Planı’nın bölgedeki yürütücü gücü olmayı üstlenmek eksenlerinde gelişti. Ayrıca Tayyip Erdoğan’ın İspanya başbakanı Zapatero ile birlikte Medeniyetler İttifakı Girişimi’nin eşbaşkanlığını üstlenmesi (2004) rejimin özgüveninin bir işareti oldu.

AKP hükümetleri, hızlanan ekonomik gelişmenin Türkiye’yi sadece Ortadoğu’daki Müslüman çoğunluklu devletler değil, ama aynı zamanda Balkanlar’da ve dağılan SSCB’den arta kalan Asya’daki yeni Türki cumhuriyetler üzerinde lider konumuna getirebileceğine gerçekten inanıyordu. Eski Osmanlı İmparatorluğu’nun şaşalı egemenlik haritaları önünde tatlı hayaller kuran Yeni Osmanlıcı politikacıların

görmek istemedikleri ise ABD emperyalizminin, haritaları yenilenmekte olan bu bölgelerde güçlenmekte olan yayılmacı kapitalist Rusya'nın önünü kesmek için Türkiye'ye taşeronluk görevi yüklemiş olmasıydı. Yabancı sermaye ülkeye akmaya devam ettiği ve bu ülkelerle ticaret büyüdüğü sürece bu görevin istekle üstlenilerek emperyalizme bağımlılığın güçlenmesinde politik bir beis görülmedi. Tayyip Erdoğan'ın ABD kurumlarının raporlarında Balkanlar'a, Asya'ya ve Ortadoğu'ya İslami demokrasiyi taşıyacak, yani emperyalizm adına neoliberal alanları geliştirecek en önemli lider olarak kaydedilmesi Türkiye burjuvazisinin göğsünü kabartıyordu. ABD-Türkiye işbirliğiyle sürdürülen bu yayılmacı politikaların taşıyıcısı ise, bu iki ülkenin hedeflerindeki devletlerde bulundukları resmi diplomatlarından ziyade, gene kendilerinin besledikleri Fetullah Gülen cemaati ve onun onlarca ülkede kurduğu dernekler, okullar, vakıflar, vb. idi. (Bu işbirliği Aralık 2013'e kadar sürecekti.)

Baş müzakereci olarak Ali Babacan'ın yönlendirmesi altında Avrupa Birliği ile yürütülen entegrasyon görüşmeleri bağlamında Türk hukuk sisteminde yapılan bazı değişiklikler ise, bir yandan liberal kesimlerde ülkede demokrasinin gelişmekte olduğuna dair iyimserlik havası yaratırken öte yandan, ve daha da önemlisi, İslamcı iktidarın başta silahlı kuvvetler olmak üzere devlet kurumlarındaki Kemalist kesimleri tasfiye girişimlerini güçlendirmesine ve başarıya ulaştırmasına yardımcı oldu. Fetullahçı kadrolarca sürdürülen ve liberal entelijansiyanın şevkle alkışladığı bu köklü operasyon yeni bir Bonapartist rejimin de zeminini hazırlıyordu.

Arap isyanı ve yeni rota

2008-2011 yılları arasındaki dönem tüm dünyada sınıf mücadeleleri alanında yeni bir dönemin başlangıcı olacak ve aynı zamanda Türkiye'nin dış politikasında yayılmacı emellerin tam anlamıyla uygulamaya konacağı bir zaman dilimi oluşturacaktı. 1970'lerin ortalarından beri dünya kapitalizminde kâr oranlarında görülen düşüş eğilimi (2000'lerin başlarındaki finans hareketliliğinin yarattığı geçici düzelmeye karşın) 2008'de büyük bir mali krizle birlikte, merkezi en gelişmiş emperyalist ekonomilerde olmak üzere büyük bir çöküşe ve bunalıma yol açtı. Emperyalist finans kapitalin neden olduğu ve on binlerce işletmenin iflas

ederek milyonlarca işçinin işsizlik ve yoksulluk girdabına sürüklendiği bu krize karşı, gene başta emperyalist ülkeler olmak üzere pek çok yerde kitlesel isyan hareketleri başladı. Böylece 1980'lerin başlarından beri dünya ölçeğinde sürmekte olan emperyalizmin saldırı aşaması kapanıp yeni bir devrimci dalga kabarmaya başlayacaktı.

“Büyük Çöküntü” olarak da adlandırılan 2008 krizinin öncesinde başlamış olan ekonomik daralma Türkiye’de de özellikle sanayi alanında durgunluğa neden oluyordu. Ertesi yıl bu durgunluk önemli bir daralmaya ve işsizliğe neden olacaktı. Ama Türkiye bu döneme sağlam bir bankacılık sistemi ve düşük kamu borcuyla girdiğinden, iç talebi düşürücü sıkı maliye politikalarıyla krizi bir “yumuşak inişe” dönüştürmeyi başardı. İhracat ithalattan daha hızlı arttı, cari açık geriledi ve büyüme oranı %3 düzeyinde tutulabildi.

Bu dönemde dikkat çekici ve belirleyici olan noktalardan birisi Türkiye’nin Avrupa ülkeleriyle olan ticareti daralırken Ortadoğu ve Afrika ülkelerine olan ihracatının toplam içindeki payının %12’lerden yüzde 30’lara çıkmış olmasıdır. Buna eşlik eden iki etmen daha AKP iktidarının dış politika ağırlığını Ortadoğu ve özellikle Kuzey Afrika’ya kaydırmasına neden oluyordu: Balkan ülkelerinin Avrupa Birliği ile bütünleşmeye başlaması ve bazılarının NATO’ya dahil olması ile Orta Asya ülkelerinin Rusya’nın arka bahçesi olduğu gerçeğinin kavranması ve bu ülkelerle Ankara’nın çeşitli sürtüşmelere girmesi.

Ama rejimin karakterini ve dış politika seçeneklerini belirleyecek olan bir unsur daha vardı: Erdoğan’ın etrafında oluşan oligarşik burjuva kesim. Dünya krizinin süregelen niteliği Türkiye’nin gelişmiş ülkelerle yaptığı ticareti daraltırken ülke sanayisini de olumsuz yönde etkiliyordu. Ama bir yandan da gelişmiş ekonomilerden çekilen finans sektörleri mali yatırımlarını geliştirmekte olan ülkelere yönlendirmeye başlamışlardı ve Türkiye de bundan kendine düşen payı alabiliyordu (2010’dan itibaren). İşte bu krediler ihracata yönelik sanayiden ziyade kâr oranları yüksek görünen, iç talebe yönelik ve devlet destekli inşaat, enerji ve silah sektörlerine akmaya başladı. Bu kredilerden büyük ölçüde yararlananlar ise bugün “beşli çete” olarak adlandırılan ama biraz daha geniş bir patronlar ve şirketler grubu oldu.

“Sıcak para” girişlerine (2011’de 16 milyar dolar) dayalı sermaye birikimi süreci, IMF’ye olan borcun bunun da yardımıyla kapatılmasına karşın elbette kamu ve özel dış borçların artmasına yol açıyordu (300 milyar dolar; GSYH’nin %44,8’i). Ama oligarşi eliyle başlatılan devlet destekli “mega projeler” bir yandan da ekonominin %8,5 (2011) gibi büyük bir oranda büyümesine imkan sağlıyordu. Bu dönemde GSYH 774 milyar dolara (2011), kişi başına düşen milli gelir ise 10.444 dolara ulaştı.

2011 küresel anlamda olduğu kadar Türkiye için de kritik bir yıl oldu. Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da başlayan halk devrimleri süreci pek çok ülkede rejim değişikliklerine yol açtı. Bölgedeki emperyalist egemenlik sarsılırken bunlardan bazılarında (Tunus ve Mısır) devrimci bir seçeneğin bulunmayışı sonucunda İhvan hareketi iktidara geldi. Bir yandan güçlenen ekonomi, öte yandan kendisinin İhvanı ideolojisi, AKP iktidarının bölgesel bir güç olmaktan çıkıp “küresel güç” olma hevesine kapılmasında etkili oldu. Bu noktadan sonra, önce başbakanlık dış politika danışmanlığı yapan (2003-2009) ve Mayıs 2009’da da Dış İşleri Bakanı olan Ahmet Davutoğlu’nun “komşularla sıfır sorun” anlayışına dayalı “yumuşak güç” politikası artık bu ekseninden çıkıp tamamen yayılcı ve saldırgan bir düzleme oturdu.

Türkiye’nin cumhuriyet tarihinde hükümetlerin ABD emperyalizmiyle zaman zaman sürtüşmeleri olmuştu, ama “Arap Baharı” ile çok daha aktif bir “liderlik” konumuna geçebileceğini düşünen AKP yönetimi, özellikle Erdoğan, bu tip sürtüşmeleri başka bir boyuta taşımaya başladı. Örneğin 2010’da BM Genel Kurulu’nda nükleer sorunla ilgili olarak İran’ı destekledi; Çin’le Konya’da ortak hava tatbikatı yaptı ve bu ülke ile ticaret hacmini sonraki 5 yıl için 3 katına çıkardı. Daha da önemlisi, emperyalizm Libya’daki devrimci kalkışmayı bir iç savaşa dönüştürdüğünde NATO’nun Libya’daki varlığını eleştirdi. Emperyalist güçlerin Ortadoğu’daki varlığına yönelik eleştirileriyle bölge halklarına kendisini emperyalizme karşı mücadelenin ve demokrasinin önderi olarak lanse etmeye koyuldu. Erdoğan’ın “İhvanı akımın lideri” olarak 2011’de Mısır, Tunus ve Libya gezileri Türkiye’nin oyun kurucu rolünün vurgulanmasında kullanıldı.

Ama bunların hepsi yukarıda belirttiğimiz gibi Erdoğan’ın oportünist

politikalarının bütünü içinde yer alıyordu. Zira bir yandan emperyalizme karşı söylemler geliştirirken diğer yandan da örneğin 2010'da İran'a karşı Füze Kalkanı projesini kabul etti, hatta füzelerin Türkiye'ye yerleştirilmesini önerdi. Başar Esad'ın Suriye devrimini iç savaşa dönüştürmesinin ardından ABD'nin yanında konumlandı, ABD'nin Predator insansız hava araçlarını Suriye'yi ve Irak'ı gözlemlemek üzere Türkiye'de konuşlandırmasına izin verdi. Öyle ki, ABD Dışişleri Bakanlığının 2010 Terör Raporunda, Türkiye'den ABD için "dost, tarafsız ve bölgesindeki sorunların çözümünde kolaylaştırıcı, terörle mücadelede kritik rol oynayan bir ülke" olarak söz edilecekti. Bir anlamda Türkiye, AKP'nin eliyle bir kez daha ABD'nin bölgedeki taşeronluğunu üstlenmeye hazır olduğunu gösteriyordu. 2007'de Türkiye'nin ABD ile imzaladığı "PKK terörüne karşı ortak istihbarat anlaşması" halen yürürlükteydi. 2009'da ABD başkanlığını üstlenen Barack Obama Nisan ayında Ankara'yı ziyaret ederek iki ülke arasındaki ilişkileri daha da güçlendirecek, Türkiye de başta Afganistan ve Irak olmak üzere bölgesel düzeydeki işbirliğini güçlendirecekti.

2009 yılında Kuzey Irak'ın Türkiye sınırı yakınlarında (Şekhan) son yılların en büyük petrol rezervinin bulunmasının AKP hükümetinin dış politikasının daha da şahinleşmesinde etkili olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Bunu izleyen iki yıl içinde dünyanın önde gelen petrol şirketlerinin bölgeye akın etmeye başlaması, yeni kaynakların sahipliği ve taşınması konularında Kuzey Irak Bölgesel Yönetimi ile merkezi Bağdat hükümeti arasında gerginliklere yol açmıştı. Öte yandan Erbil yönetimi, Bağdat'a olan bağımlılığından kurtulmak amacıyla ve ihracat kapasitesini artırma niyetiyle, 2012'de Türkiye üzerinden bir petrol boru hattı kurulacağını ilan etmişti. Ankara, kendi enerji oligarklarının da itmesiyle soruna müdahil olarak Kürt yönetimini Bağdat yönetimine karşı desteklemeye koyuldu. Ayrıca AKP hükümeti, ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle merkezi Şii yönetiminin Iraklı Sünniler üzerinde baskı uygulamakta olduğunu iddia ediyor, bu doğrultuda Irak Kürt yönetimiyle ilişkilerini sıkılaştırıyordu. Bunlara (Erbil ile birlikte) "PKK terörüne karşı mücadele" stratejisi de eklenince, silahlı güçlerin Kuzey Irak'a girmesinin ve orada kalıcılık kazanmasının yolu açılmış oluyordu.

Benzer bir politika Suriye üzerinde de uygulanmaya başlanacaktı. "Sıfır sorun" politikasının geçerli olduğu dönemde Türkiye 2010 sonlarında Suriye, Lübnan ve Ürdün ile bölgesel ekonomik işbirliği anlaşması imzalamıştı (Levant İş Forumu).

Ama bu anlaşmanın imzalandığı günlerde Arap isyanlarının ilki Tunus'ta patlak vermişti. İsyandar, Mısır, Libya ve Yemen üzerinden Suriye'ye sıçradığında Esad diktatörlüğünün tavrı kitlelere saldırmak ve iç savaş başlatmak oldu. Bu gelişmenin karşısında Erdoğan-Davutoğlu yönetimi Esad yönetimini gayrimeşru ilan etti, iç savaş geliştikçe güçlenen cihatçı kesimlerin Türkiye'de örgütlenmelerine izin verdi ve daha sonra diğer gerici Arap ülkelerinden Suriye'ye gelen cihatçılara silah desteği sağladı, NATO'nun Suriye'ye koyduğu silah ambargosunu destekledi ve ekonomik ambargo uygulamaya başladı.

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki devrimci süreç karşısında AKP hükümetinin politikası iki ana eksen üzerinde yürüdü. Birincisi, bu devrimlerin işçi ve emekçi hükümetlerle sonuçlanmaması ve Türkiye'ye de sıçramaması amacıyla ABD tarafından da "ılımlı İslamcı" olarak tanımlanan karşıdevrimci İhvan partileri tarafından gasp edilmesi ve böylece bölgede "düzen kurucu" rolün Erdoğan liderliğine geçmesi. İkincisi, Suriye'de IŞİD ve diğer cihatçı güçlere karşı ABD'nin de desteğiyle mücadele eden Kürt PYD/YPG güçlerinin ülkenin kuzeyinde (PKK'yi de güçlendirecek biçimde) bölgesel bir egemenlik alanı oluşturmalarının engellenmesi.

Ama bu iki eksen de büyük bir başarısızlıkla sonuçlanacaktı. Zira Tunus'ta İhvancı Gannuşi hükümeti halk kitlelerinin baskısıyla fazla ayakta kalamayacak (Ocak 2014); Mısır'da ordu bir darbeyle Mursi hükümetini devirecek (Temmuz 2013); Libya emperyalizmin silahlı müdahaleleri sonucunda kendi içinde bölünecek ve iç savaşa ortamına sürüklenecek; Suriye'de Kürt güçler, bazı Arap gruplarının da desteğiyle IŞİD'in "İslam devletine" son vererek ABD destekli bir egemenlik bölgesi oluşturacaktı (2016).

Üstelik Ankara'nın bu politikaları Suriye'de ABD, Rusya ve İran'la; Mısır dolayısıyla İhvan karşıtı Arap ülkeleriyle; Libya'da Avrupa Birliği'yle sürtüşmeler yaşamasına neden olacak ve Türkiye 2013 ortalarından itibaren "değerli yalnızlık" ortamına sürüklenecekti. Artık bölgesinde "lider ülke" konumunu kaybeden Türkiye'nin "reisi", aynı yıl patlak veren Gezi ayaklanması ve 17-25 Aralık FETÖ soruşturmalarıyla içerde de dengesini kaybedecek ve kurmuş olduğu tüm planları değiştirmek zorunda kalacaktı. AKP hükümeti o zamana kadarki müttefiki Gülen

cemaatine karşı şiddetli bir mücadeleye girişecek; ülkedeki demokratik mücadelelere karşı tam bir baskı rejimi kurmaya yönelecek; 2013'te başlattığı "Kürt açılımına", 7 Haziran 2015 seçimlerinde aldığı yenilgi nedeniyle son verecek, 2017'de de şaibeli bir Anayasa referandumuyla yeni bir Bonapartist rejimin inşasına girişecekti.

Yağmacı birikim dönemi

Başta da belirttiğimiz gibi, siyasi kişilikleri ve önderlikleri, onların politikalarını belirleyen sadece kendi kendilerini tanımlamaları değil, daha da önemlisi içinde hareket ettikleri nesnel koşullardır. Dünya kapitalizminin içinde sürüklenmekte olduğu kriz dinamikleri, dışa bağımlı yarı sömürge bir ülke olan Türkiye'nin kendi koşullarıyla da birleşince, ülke burjuvazisinin ve onun içindeki oligarşik kesimin sözcülüğünü ve liderliğini üstlenmiş olan AKP'nin ve Erdoğan'ın iç ve dış politikalarda sergilediği virajlarda ve zikzaklarda en önemli etken olmuştur. Başlangıçta sermaye ithaline ve ürün ihracına dayalı birikim süreci ve buna dayalı "ılımlı İslamcılık", "yumuşak güç", "Yeni Osmanlıcılık" tariflerine dayalı politikaların içerde ve dışarda "sert güç" aracılığıyla yağmacı ve yayılmacı nitelik kazanmasının nedenlerini de işte bu nesnel koşullarda aramak gerekir.

Bu bağlamda göz önünde tutmamız gereken en önemli etmenlerden birisi de dünya kapitalizminin 2008 büyük krizini atlatamamış olması, kâr oranlarının düşmeye devam etmesi, küresel ölçekte dış yatırımlarda daralmaların yaşanması, ABD'nin ve AB ülkelerinin parasal genişleme uygulamalarıyla ekonomilerine geçici bir denge (ki bu denge Covid-19 salgınıyla tekrar bozulacaktı) sağlamalarıyla sermaye akışının bu ülkelere doğru kayması idi. Bu durum dünya sermaye çevrelerinin Türkiye'nin hukuk sisteminin ve uygulamalarının sermayeye yeterli güveni vermediğini düşünmeleriyle birleşince, Türkiye burjuvazisi için dış sermayeye dayalı birikim süreci büyük bir sıkıntıya düşmüş oldu.

Gerçekten de 2007 yılına kadar yükselerek gelen ve 19 milyar doları bulan Türkiye'ye dış sermaye yatırımları 2011'den itibaren sistematik bir düşüşe geçti ve 2019'da 5,8 milyar, 2020'de 4 milyar dolara kadar düştü. Buna, borçlanma

stokunun 2005'teki 170 milyar dolardan 2019'da 440 milyar dolara yükselmesi de eşlik edince reel sektördeki kriz derinleşti. Bu durum, Türkiye burjuvazisi içindeki çelişkilerin de artmasında etkili oldu. Zira inşaat, enerji ve silah sanayilerinde kümelenen oligarşik sektör kaynakların yağlanması Bonapartist rejim sayesinde pürüzsüz sürdürebiliyordu.

Öyle ki, 2015'ten 2020'ye kadarki "son beş yılda kamu, 100 milyon lira üzeri toplam 327.8 milyar liralık ihale verdi. Bunun yüzde 50'sini 20 şirket aldı. Cengiz-Limak-Mapa-Kolin-Kalyon'un payı ise yüzde 24 oldu. Krizin derinleştiği 2019 yılında dağıtılan ihalelerin çoğunluğunu ise Türkiye Varlık Fonu'nun ortak olduğu İstanbul Finans Merkezi'nin yeni müteahhitleri aldı", (*Gazete Duvar*, 24/12/2019). Ayrıca, "CHP Mersin Milletvekili Ali Mahir Başarır, Cengiz, Limak, Kalyon, Kolin ve Makyol firmalarına sağlanan Vergi, Resim ve Harç İstisna Belgelerine (VRHİB) kaç kez indirim yapıldığı ile ilgili Ticaret Bakanı Ruhsar Pekcan'ın yanıtlanması istemi ile 12 Ekim'de bir soru önergesi vermişti. Soru önergesine gelen cevaba göre; son 10 yılda Cengiz İnşaat için 30, Kolin İnşaat için 36, Makyol İnşaat için 24, Kalyon İnşaat için 19 ve Limak İnşaat için de 19 kez VRHİB tanzim edildiği açıklandı", (*Cumhuriyet*, 24/12/2020).

Öte yandan bütün bu inşaat firmaları yurtdışında da yatırımlarda bulunmaktadır. Ne var ki, "yumuşak güç" döneminde 31,4 milyar dolara çıkan bu yatırımlar, "değerli yalnızlıkla" birlikte 2019'da 19,2 milyar dolara kadar gerilemiş durumda. Buna, sektörün ekonomik krizle birlikte yurtiçindeki daralması ve büyüyen cari açığın ve dış borcun yeni "mega projelere" fazlaca imkan tanımaması da eklenince, inşaat oligarşisinin en azından Kuzey Suriye'de, Kuzey Irak'ta, Libya'da, hatta Azerbaycan'da yeni fetihlere ihtiyaç duyduğu, Tek Adam rejiminin ısrarlı yayılmacı siyasetinin altında yatan etmenlerden birinin de bu olduğu görülebilir.

Hidroelektrik, jeotermal ve nükleer enerji gibi alanlardan, boru hatları ve altyapı kuruluşlarına kadar değişen ve yukardaki bazı inşaat firmalarının da bulunduğu enerji sektöründeki oligarklar da rejimden Ortadoğu ve Asya'daki enerji kaynakları üzerinde daha aktif ve yayılmacı politikalar izlemesini beklemektedir. Kuzey Irak'taki petrol yatakları, Musul ve Kerkük sorunlarının yeniden ısıtılarak

gündeme getirilmesinin yanı sıra, “terörizme karşı mücadele” bağlamında Türk silahlı gücünün bölgede kalıcı hale getirilmesini gerektirmektedir. Bu uğurda onlar açısından Libya’daki petrol yataklarının önemli bir kısmını kontrol eden Hafter yönetimi mutlaka yenilgiye uğratılmalıdır. Yine onlar açısından Akdeniz’in doğusunda bulunduğu söylenen hidrokarbon kaynaklarından yararlanabilmek için Mısır, Yunanistan, Güney Kıbrıs, hatta Fransa ile sıcak çatışmalar göze alınabilmeli, Kuzey Kıbrıs’ın ilhakı yolunda adımlar atılabilmelidir. Doğalgaz ve petrol boru hatları üzerindeki çıkarların korunması amacıyla “Tek millet, iki devlet” olunan Azerbaycan’la ara düzeltildikten sonra mümkünse “Tek millet, tek devlet” olabilmenin yolları aranmalıdır.

İnşaat ve enerji oligarklarının bu istek ve arzuları tabii silah sanayicilerinin ve tüccarlarının da kasalarını doldurmalarına yardımcı oluyor. İHA ve SİHA’lardan roket ve füze mühimmatlarına, tanklardan yüksek teknolojlili gemilere, hava ve kara savunma araçlarından yazılım teknolojilerine kadar değişen alanlarda faaliyet gösteren Türk firmaları artık dünyanın en önde gelen savunma sanayi listesi olarak kabul edilen “Defense News Top 100”de yer bulabilmektedirler. Bunların içinde, son dönemde Katar’ın satın aldığı BİST’in (Borsa İstanbul) ikinci büyük ortak olduğu Aselsan 52’ci sıraya yükselmiş durumda.

İşte Tek Adam rejimi bütün bu dinamikler içinde ayakta durmaya ve yol almaya çalışıyor. Burjuvazinin çıkarları doğrultusunda sürdürdüğü bu yağmacı ve yayılcı politikalarını giderek artan oranda milliyetçi bir söylem çerçevesinde meşrulaştırma gayretinde. Ne var ki bir yandan emperyalizme olan bağımlılığı, diğer yandan da yağmada varılacak ekonomik ve sosyal sınırların varlığı nedenleriyle hareket alanı giderek daralmakta. Bu daralmanın da farkında olan rejim, gene bir oportünist dönüş yaparak Avrupa Birliği ile tekrardan yakınlaşabilmenin yollarını da arıyor. Ne var ki, yarı sömürge bir ülkenin emperyalist güçler arasındaki dengelere oynayarak kat edebileceği mesafe ve iktidar ömrü, gene emperyalizmin belirleyeceği zaman ve mekan dilimi içinde kalmaya mahkum olacaktır.

Ama rejimin ve onun “reisinin” hanesinde bir artı unsur bulunmakta: Resmi

burjuva muhalefet. Erdoğan'ın ve AKP sözcülerinin dış politikadaki saldırgan ve militarist politikalarını üzerine inşa ettikleri "ulusal çıkarlar" söylemi, "iyileştirilmiş parlamenter rejim, liyakat ve bağımsız hukuk" söylevlerinin dışına çıkamayan muhalif güçleri demirden bir çembere almış durumda ve giderek daha fazla sıkıştırmakta. Oysa bugün "ulusal çıkarlar" uğruna izlendiği söylenen politikalar, kendisi ve Türk kapitalizmi için içerde ve dışarda saldırganlıktan başka yol görmeyen finans kapitalin programıdır.

Bu söylediklerimizden, Tek Adam rejiminin militarist politikalarına karşı koyuşun programının barış ve barışseverlik olduğu sonucu çıkarılmamalıdır. Türkiye proletaryasının hedefi burjuvaziyi iktidardan uzaklaştırmaktır. Böylece iktidara gelecek olan işçi-emekçi hükümetinin dış politikası elbette yayılmacılık olacaktır; ama bu kez bölgemizde ve tüm dünyada sosyalist devrimin yaygınlaştırılması olacaktır.